Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Lausunto
11.3.2026

johtava asiantuntija Suvi Pato-Oja

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

HE 121/2025 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain, ulkomaalaislain 131 §:n sekä poliisilain 2 luvun 1 §:n muuttamisesta

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt sisäministeriöltä kirjallista lisäselvitystä ehdotettuun sääntelyyn liittyvistä rekisteröidyn oikeussuojakeinoista.

Ehdotettu päätöksentekomenettely

Esityksessä ehdotetaan, että henkilökorttirekisterin ja passirekisterin biometristen tietojen sekä ulkomaalaislain 131 §:n nojalla poliisin rekisteriin talletettujen biometristen tietojen vertaaminen uhrin tunnistamiseksi (15 c §), vaaran estämiseksi (15 d §) tai rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi (15 e ja 15 f §) edellyttäisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tekemää kirjallista päätöstä (15 g §). Pidättämiseen oikeutettu poliisimies varmistaisi päätöstä tehdessään vertailun välttämättömyyden ja sen, että vertailulle säädetyt edellytykset täyttyvät. Päätöksen tekevän virkamiehen olisi siten muun muassa varmistettava, että tietojen käsittely olisi välttämätöntä käsittelytarkoituksen kannalta. Tietoja ei saisi käsitellä, jos käsittelyn tavoite voidaan saavuttaa rekisteröidyn oikeuksiin vähemmän puuttuvalla keinolla.

Päätöksentekovelvoite ei koskisi yksittäisten rekisteritietojen käsittelyä henkilöllisyyden selvittämiseksi (15 b §) tai henkilön löytämiseksi (15 e §:n 4 momentti ja 15 f §:n 5 momentti) eikä 15 f §:n 1 momentissa tarkoitettua ulkomaalaislain 131 §:n nojalla rekisteriin talletettujen tietojen käsittelyä tiettyjen valtion turvallisuuden suojaamiseen kiinteästi liittyvien rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi (15 f §:n 1 momentti). Yksittäisen biometrisen kasvokuvan tai sormenjälkitiedon käsittelyn on valmistelussa arvioitu olevan laajempaan rekisteritietojen vertailuun verrattuna vähemmän puuttuva keino, jonka osalta ei olisi tarpeen säätää nimenomaisesta päätöksentekovelvoitteesta. Ulkomaalaislain 131 §:n nojalla talletettujen tietojen käsittelyssä puolestaan ei olisi jatkossakaan perusteltua poiketa tietojen alkuperäisessä käsittelytarkoituksessa sovellettavasta menettelystä, kun kyse olisi voimassa olevaa sääntelyä vastaavasta valtion turvallisuuteen kiinteästi liittyvien rikosten ennalta estämisestä, paljastamisesta ja selvittämisestä. Myös näissä tapauksissa olisi noudatettava yleistä tietosuojalainsäädäntöä, kuten jäljempänä kuvattuja rekisteröidyn oikeuksia ja oikeussuojakeinoja koskevia vaatimuksia.

Laissa säädettäisiin myös kirjallisen päätöksen sisällöstä (15 g §). Päätöksestä olisi käytävä ilmi päätöksen tehnyt virkamies, päätöksen antopäivä, tiedot joihin vertailua pyydetään sekä selvitys siitä, että laissa tietojen vertaamiselle säädetyt edellytykset täyttyvät. Päätöksessä olisi siten oltava esimerkiksi selvitys vertailun välttämättömyydestä rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämi-

seksi taikka vaaran estämiseksi. Lisäksi selvityksestä olisi käytävä ilmi, ettei henkilöä ole voitu tunnistaa muiden poliisilla olevien tietojen avulla.

Tietojen luovuttaminen edellyttäisi vastaavasti Rajavartiolaitoksen tai Tullin palveluksessa olevan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai vastaavan Puolustusvoimien virkamiehen kirjallisesti tekemää päätöstä tietojen pyytämisestä (21 a §). Päätöksen tekisi Rajavartiolaitoksen tai Tullin palveluksessa oleva pidättämiseen oikeutettu virkamies, pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle säädettyjä toimivaltuuksia käyttävä Puolustusvoimien Pääesikunnan rikostorjuntatehtävään määrätty virkamies taikka Pääesikunnan sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies. Yksittäisten rekisteritietojen saaminen henkilöllisyyden selvittämiseksi tai henkilön löytämiseksi ei edellyttäisi erillistä kirjallista päätöstä.

Suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies taikka tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättäisi passirekisterin ja henkilökorttirekisterin tietojen käyttämisestä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi sitä vakavasti uhkaavalta toiminnalta tai maanpuolustuksen suojaamiseksi (21 b § ja 52 a §). Päätöksen muodolle ei näissä tapauksissa asetettaisi erityisiä vaatimuksia. Vertailun tekeminen olisi sallittua ainoastaan, jos henkilöä ei ole tunnistettu suojelupoliisin tai sotilastiedusteluviranomaisen hallussa olevien tietojen avulla.

Tuomioistuimen ennakkoluvan ei ole valmistelussa arvioitu olevan välttämätön tai tarkoituksenmukainen oikeussuojakeino, kun kyse on viranomaisen hallussa olevien henkilötietojen käsittelystä. Ehdotetulla menettelyllä vastuu päätöksenteosta voidaan osoittaa taholle, joka voi tosiasiassa parhaiten varmistaa rikostorjuntatarkoituksessa tehtävän vertailun välttämättömyyden. Myöskään EU-oikeuden ei katsota edellyttävän tuomioistuimen lupaa ehdotetun kaltaisessa biometristen tietojen käsittelyssä, koska käsiteltävien tietojen avulla ei voida tehdä yksityiskohtaisia päätelmiä henkilön yksityiselämästä. Rekisteröidyn oikeussuojaa henkilötietojen käsittelyn yhteydessä turvaavat jäljempänä kuvatut tietosuojalainsäädännön mukaiset rekisteröidyn oikeudet ja oikeussuojakeinot, joihin ei esityksessä ehdoteta uusia rajoituksia. Esityksessä ei ehdoteta muutoksia myöskään esitutkinnassa ja rikosprosessissa sovellettavaksi tuleviin oikeussuojakeinoihin, jotka toimivat epäillyn ja muiden asianosaisten oikeusturvan takeena.

Päätöksenteon osoittaminen tuomioistuimille tarkoittaisi lisäksi EU:n tekoälyasetuksen (EU) 2024/1689 mukaisen biometrisen etätunnistamisen osalta usein kaksinkertaista ennakkolupamenettelyä. Jälkikäteiseen biometriseen etätunnistamiseen lainvalvonnassa tarkoitetun järjestelmän käyttöönottoon on tekoälyasetuksen mukaan pyydettävä eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta lupa oikeusviranomaiselta tai hallintoviranomaiselta, jonka päätös on sitova ja johon sovelletaan tuomioistuinvalvontaa. Lupaa olisi siten pyydettävä samassa asiassa erikseen sekä rekisteritiedon käyttöön että jälkikäteisen etätunnistusjärjestelmän käyttöönottoon. Lainvalvontaviranomaisten jälkikäteiseen biometriseen etätunnistamiseen liittyviä kansallisen lainsäädännön muutostarpeita arvioidaan erikseen työ- ja elinkeinoministeriön asettamassa EU:n tekoälyasetuksen kansallisen toimeenpanon työryhmässä

Käsittelyyn sovellettava tietosuojan yleislainsäädäntö

Esityksessä on kyse henkilötietojen käsittelyä koskevasta sääntelystä, jossa rekisteröidyn oikeusturvaa takaavat yleisen tietosuoja-asetuksen (EU) 2016/679 ja rikosasioiden tietosuojadirektiivin (EU) 2016/680 mukaiset oikeussuojakeinot. Ehdotettu henkilötietojen käsittely jakautuu osin yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalaan ja osin rikosasioiden tietosuojalain soveltamisalaan. SIS-järjestelmään tallennettujen henkilötietojen käsittelystä, rekisteröidyn oikeuksista ja oikeussuojakeinoista sekä valvontaviranomaisista säädetään lisäksi suoraan sovellettavissa EU:n SIS-asetuksissa.

Henkilötietojen käsittely passilain ja henkilökorttilain mukaisissa tehtävissä (1. lakiehdotuksen 15 a §) sekä maahanmuuttohallintoon liittyvissä tehtävissä perustuu yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohtaan, jonka mukaan käsittely on lainmukaista, kun se on tarpeen rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi. Samoin SIS-rajatarkastusasetuksen (EU) 2018/1861 ja SIS-palauttamisasetuksen (EU) 2018/1860 mukaisten kuulutusten alkuperäinen käsittelytarkoitus kuuluu yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalaan (2. lakiehdotuksen 14 §:n uusi 2 ja 3 momentti).

Ehdotettu biometristen tietojen käyttäminen uhrin tunnistamiseksi, vaaran estämiseksi ja eräiden vakavien rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi kuuluisivat rikosasioiden tietosuojalain soveltamisalaan (1. lakiehdotuksen 15 c, 15 d, 15 e ja 15 f § sekä 2. lakiehdotuksen 9 ja 10 §) samoin kuin passirekisterin ja henkilökorttirekisterin biometristen tietojen käyttäminen maanpuolustuksen suojaamiseksi ja kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi sitä vakavasti uhkaavalta toiminnalta (1. lakiehdotuksen 21 a § ja 52 a §). Myös SIS-poliisiyhteistyöasetuksen (EU) 2018/1862 mukaisten kuulutusten tallentamisessa SIS-järjestelmään on kyse rikosasioiden tietosuojalaissa tarkoitetusta henkilötietojen käsittelystä (1. lakiehdotuksen 27 §:n 4 momentti, 2. lakiehdotuksen 14 §:n uusi 4 ja 5 momentti sekä 3. lakiehdotuksen 131 §:n 5 momentin uusi 4–6 kohta).

Poliisilain 2 luvun 1 §:ssä ja 1. lakiehdotuksen 15 b § :ssä tarkoitettu henkilöllisyyden selvittäminen voi kuulua joko yleisen tietosuoja-asetuksen tai rikosasioiden tietosuojalain soveltamisalaan riippuen siitä, mikä poliisin tehtävä edellyttää henkilöllisyyden selvittämistä.

Rekisteröidyn oikeudet ja oikeussuojakeinot EU:n yleisessä tietosuoja-asetuksessa ja tietosuojalaissa

EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen III luvussa säädetään rekisteröidyn oikeuksista. Henkilötietojen käsittelyyn sovellettavat rekisteröidyn oikeudet määräytyvät osittain käsittelyn oikeusperustan mukaan. Asetuksen 17 artiklan mukaista oikeutta tietojen poistamiseen ei sovelleta, kun henkilötietoja käsitellään rekisterinpitäjään sovellettavaan unionin oikeuteen tai jäsenvaltion lainsäädäntöön perustuvan, käsittelyä edellyttävän lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi tai jos käsittely tapahtuu yleistä etua koskevan tehtävän suorittamista tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämistä varten. Asetuksen 20 artiklassa säädettyä oikeutta siirtää tiedot järjestelmästä toiseen puolestaan sovelletaan vain käsittelyyn, joka perustuu suostumukseen tai sopimukseen. Lisäksi 21 artiklan mukainen oikeus vastustaa tietojen käsittelyä kattaa ainoastaan käsittelyn, joka perustuu yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseen, rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttöön tai rekisterinpitäjän tai kolmannen oikeutetun edun toteuttamiseen.

Esityksessä ehdotettu henkilötietojen käsittely tapahtuu poliisin lakisääteisten tehtävien suorittamiseksi, joten käsittelyyn ei sovelleta asetuksen 17 artiklaa, 20 artiklaa tai 21 artiklaa. Henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa (616/2019, *poliisin henkilötietolaki*) on lisäksi suljettu pois asetuksen 18 artiklan soveltaminen. Poliisin henkilötietolain 45 §:n mukaan tietosuoja-asetuksen 18 artiklaa rekisteröidyn oikeudesta käsittelyn rajoittamiseen ei sovelleta poliisin henkilötietolaissa tarkoitettuun henkilötietojen käsittelyyn. Muilta osin poliisin henkilötietolaissa ei ole erityissäänteyä rekisteröidyn oikeuksien rajoittamisesta yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla, vaan oikeuksia voidaan rajoittaa ainoastaan yksittäistapauksissa yleisen tietosuoja-asetuksen ja tietosuojalain puitteissa.

Rekisteröity voisi tietosuoja-asetuksen soveltamisalaan kuuluvien käsittelytarkoitusten osalta käyttää oikeuttaan saada pääsy tietoihin (15 artikla) ja oikeuttaan tietojen oikaisemiseen (16 artikla). Rekisterinpitäjän velvollisuutena on toteuttaa läpinäkyvä informointi, viestintä ja yksityiskohtaiset säännöt rekisteröidyn oikeuksien käyttöä varten (12 artikla). Rekisteröidyn oikeuksia koskevassa III luvussa säädetään lisäksi myös tiedoista, jotka rekisteröidylle on toimitettava, kun henkilötietoja kerätään rekisteröidyltä (13 artikla), tiedoista, jotka rekisteröidylle on toimitettava, kun tietoja ei ole saatu

rekisteröidyltä (14 artikla), henkilötietojen oikaisua tai poistoa tai käsittelyn rajoitusta koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta (19 artikla) sekä automatisoiduista yksittäispäätöksistä, profilointi mukaan luettuna (22 artikla). Kansallisessa tietosuojalaissa säädetään tietosuoja-asetusta täydentävästi muun muassa rajoituksista rekisterinpitäjän velvollisuuteen toimittaa tietoja rekisteröidylle (33 §) sekä rajoituksista rekisteröidyn oikeuteen tutustua hänestä kerättyihin tietoihin (34 §).

Poliisin henkilötietolaissa ei ole erityissääntelyä rekisteröidyn oikeuksien rajoittamisesta yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla. Rekisteröidyn oikeuksia voidaan rajoittaa ainoastaan yksittäistapauksissa tietosuoja-asetuksen ja tietosuojalain puitteissa. Rekisteröidyn oikeutta tutustua hänestä kerättyihin tietoihin (ns. tarkastusoikeus) voidaan rajoittaa esimerkiksi silloin, jos tiedon antaminen saattaisi vahingoittaa kansallista turvallisuutta, puolustusta tai yleistä järjestystä ja turvallisuutta taikka haitata rikosten ehkäisemistä tai selvittämistä (tietosuojalain 34 §). Jos vain osa rekisteröityä koskevista tiedoista jää tarkastusoikeuden ulkopuolelle, rekisteröidyllä on oikeus saada tietää muut häntä koskevat tiedot. Rekisteröidylle on myös ilmoitettava rajoituksen syyt, ellei tämä vaaranna rajoituksen tarkoitusta. Jos rekisteröidyllä ei ole oikeutta tutustua hänestä kerättyihin tietoihin, tiedot on annettava tietosuojavaltuutetulle rekisteröidyn pyynnöstä.

Yleisen tietosuoja-asetuksen VIII luvussa säädetään oikeussuojakeinoista, vastuusta ja seuraamuksista. Rekisteröidyllä on oltava oikeus tehdä valitus valvontaviranomaiselle sekä oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin rekisterinpitäjää, henkilötietojen käsittelijää ja valvontaviranomaista vastaan. Jos henkilölle aiheutuu asetuksen rikkomisesta vahinkoa, hänellä on oikeus saada rekisterinpitäjältä tai henkilötietojen käsittelijältä korvaus aiheutuneesta vahingosta. Kansallisessa tietosuojalaissa on tietosuoja-asetusta täydentäviä säännöksiä rekisteröidyn oikeusturvasta ja seuraamuksista. Laissa säädetään muun muassa rekisteröidyn oikeudesta saattaa asia tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi, jos rekisteröity katsoo, että häntä koskevien henkilötietojen käsittelyssä rikotaan sitä koskevaa lainsäädäntöä (21 §). Laissa säädetään myös muutoksenhausta tietosuojavaltuutetun päätökseen (25 §). Rekisteröity voi saattaa asian hallintotuomioistuimen käsiteltäväksi valittamalla tietosuojavaltuutetun päätöksestä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (808/2019) mukaisesti. Rekisteröidyllä on 21 §:n mukaan myös oikeus tehdä valitus hallinto-oikeudelle, jos tietosuojavaltuutettu laiminlyö valitusten käsittelylle asetetun määräajan noudattamisen. Valituksen katsotaan tässä tapauksessa kohdistuvan tutkimatta jättämistä koskevaan päätökseen.

Esityksessä tarkoitettujen tietojen rekisterinpitäjänä toimii poliisin tietojen osalta Poliisihallitus, joka vastaa rekisterinpitäjän velvollisuuksien ja rekisteröidyn oikeuksien toteuttamisesta yleisen tietosuoja-asetuksen ja tietosuojalain mukaisesti. Maahanmuuttohallinnon tietojen osalta rekisterinpitäjänä toimii Maahanmuuttovirasto. Rekisterinpitäjä vastaa siitä, että henkilötietoja käsitellään lainmukaisesti ja toteuttaa tarvittavat vastuun edellyttämät tekniset ja organisatoriset toimenpiteet. Rekisterinpitäjän on muun muassa toteutettava asianmukaiset tekniset ja organisatoriset suojatoimenpiteet käsittelyn lainmukaisuuden ja rekisteröidyn oikeuksien suojelemisen varmistamiseksi.

Rekisteröidyn oikeudet ja oikeussuojakeinot rikosasioiden tietosuojadirektiivissä ja rikosasioiden tietosuojalaissa

Rekisteröidyn oikeuksista rikosasioiden tietosuojadirektiivin soveltamisalalla säädetään kansallisesti rikosasioiden tietosuojalain (1054/2018) 4 luvussa. Luku sisältää säännökset tietosuojaselosteesta ja ilmoitusvelvollisuudesta (22 §), rekisteröidyn tarkastusoikeudesta (23 §), tarkastusoikeuden rajoituksista (24 §), henkilötietojen oikaisemisesta, poistamisesta ja käsittelyn rajoittamisesta (25 §), rekisteröidyn vaatimuksen epäämisestä (26 §), rekisterinpitäjän velvollisuudesta ilmoittaa oikaisemisesta, poistamisesta tai käsittelyn rajoittamisesta (27 §), rekisteröidyn oikeuksien rajoittamisesta (28 §), oikeuksien käyttämisestä tietosuojavaltuutetun välityksellä (29 §) sekä rekisteröidyn oikeuksien käytön edistämisestä ja toimenpiteiden maksuttomuudesta (30 §).

Jokaisella on oikeus saada rekisterinpitäjältä tieto siitä, käsitelläänkö häntä koskevia henkilötietoja. Rekisteröidyn tarkastusoikeutta voidaan rikosasioiden tietosuojalain mukaan kuitenkin kokonaan tai osittain lykätä tai rajoittaa tai se voidaan evätä, jos se rekisteröidyn oikeudet huomioon ottaen oikeasuhtaista ja välttämätöntä: 1) rikosten ennalta estämiselle, paljastamiselle, selvittämiselle tai rikoksiin liittyville syytetoimille taikka rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanolle aiheutuvan haitan välttämiseksi; 2) viranomaisen muun tutkinnan, selvityksen tai vastaavan menettelyn turvaamiseksi; 3) yleisen turvallisuuden suojelemiseksi; 4) kansallisen turvallisuuden suojelemiseksi; tai 5) muiden henkilöiden oikeuksien suojelemiseksi. Jos tarkastusoikeutta rajoitetaan, rekisteröidyllä on oikeus pyytää tietosuojavaltuutettua tarkastamaan henkilötietojen ja niiden käsittelyn lainmukaisuus.

Rekisteröidyn tarkastusoikeuden rajoittamisesta rikosasioiden tietosuojalain soveltamisalalla säädetään lisäksi yleislakia täydentävästi poliisin henkilötietolain 42 §:ssä. Säännöksen mukaan rekisteröidyllä ei ole tarkastusoikeutta 1) lain 9 §:ssä tarkoitettuihin tietolähdetietoihin, 2) Schengenin tietojärjestelmän kansallisen järjestelmän salaista tarkkailua, tiedustelutarkastuksia ja erityistarkastuksia koskeviin henkilötietoihin, 3) lain 5–8 §:ssä tarkoitettuihin henkilötietoihin sisältyviin poliisin taktisia ja teknisiä menetelmiä koskeviin tietoihin, havainto- tai tietolähdetietoihin tai tekniseen tutkintaan käytettäviin tietoihin eikä 4) henkilötietoihin, jotka on saatu poliisilain 5 luvun ja pakkokeinolain 10 luvun mukaisia tiedonhankintamenetelmiä käyttäen sekä sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 157 §:n nojalla. Rekisteröity voi kuitenkin myös näiden tietojen osalta käyttää tarkastusoikeuttaan välillisesti tietosuojavaltuutetun kautta.

Poliisin henkilötietolaissa on lisäksi erityissäännös rekisteröidyn tarkastusoikeuden toteuttamisesta (41 §). Rekisteröidyn on tarkastusoikeutta käyttäessään esitettävä tätä tarkoittava pyyntö henkilökohtaisesti ja todistettava henkilöllisyytensä. Pyyntö voidaan esittää myös käyttämällä vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä luottamuspalveluista annetussa laissa (617/2009) tarkoitettua vahvaa sähköistä tunnistamista, jos tällainen palvelu on käytössä. Muilta osin rekisteröidyn oikeuksien rajoittamiseen poliisin tehtävissä sovelletaan rikosasioiden tietosuojalakia. Esityksessä tarkoitettujen poliisin tietojen rekisterinpitäjänä toimii Poliisihallitus, joka vastaa myös rekisteröidyn oikeuksien toteuttamisesta rikosasioiden tietosuojalain ja poliisin henkilötietolain mukaisesti.

Rikosasioiden tietosuojadirektiivin mukaan henkilöllä tulee olla oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin valvontaviranomaista vastaan sekä rekisterinpitäjää tai henkilötietojen käsittelijää vastaan. Jos henkilölle aiheutuu aineellista tai aineetonta vahinkoa lainvastaisesta käsittelystä tai muusta direktiivin nojalla annettuja säännöksiä rikkovasta menettelystä, hänellä on oikeus saada korvaus aiheutuneesta vahingosta rekisterinpitäjältä tai muulta jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti toimivaltaiselta viranomaiselta. Rekisteröidyn oikeusturvasta ja seuraamuksista säädetään kansallisesti rikosasioiden tietosuojalaissa. Lain oikeusturvaa koskevassa 9 luvussa säädetään muun muassa rekisteröidyn oikeudesta saattaa asia tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi (56 §), rekisteröidyn oikeudesta tehdä valitus hallinto-oikeudelle, jos tietosuojavaltuutettu laiminlyö toimenpidepyynnöille säädetyn kolmen kuukauden määräajan noudattamisen (57 §) sekä muutoksenhausta tietosuojavaltuutetun päätökseen (59 §). Rekisteröity voi myös rikosasioiden tietosuojalain soveltamisalalla saattaa asian hallintotuomioistuimen käsiteltäväksi valittamalla tietosuojavaltuutetun päätöksestä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain mukaisesti.

Rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään myös rekisterinpitäjän velvollisuudesta korvata taloudellinen ja muu vahinko, joka on aiheutunut rekisteröidylle tai muulle henkilölle tämän lain vastaisesta henkilötietojen käsittelystä (60 §) sekä valvontaviranomaisena toimivan tietosuojavaltuutetun tehtävistä ja toimivaltuuksista (8 luku).

Asianosaisjulkisuus

Rekisteröidyn tarkastusoikeuden lisäksi henkilöllä on mahdollisuus käyttää viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999, *julkisuuslaki*) turvattua oikeuttaan tiedonsaantiin. Asianosaisella on julkisuuslain 11 §:n mukaan oikeus saada asiaa käsittelevältä tai käsitelleeltä viranomaiselta tieto muunkin kuin julkisen asiakirjan sisällöstä, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Oikeus ei kuitenkaan ole rajoittamaton. Asianosaisella ei ole oikeutta saada tietoa 11 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa eli esimerkiksi silloin, kun tiedon antaminen olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua taikka lapsen etua tai muuta erittäin tärkeätä yksityistä etua. Asianosaisella ei myöskään ole oikeutta esitutkinnassa ja poliisitutkinnassa esitettyyn tai laadittuun asiakirjaan ennen tutkinnan lopettamista, jos tiedon antamisesta aiheutuisi haittaa asian selvittämiselle.

Jos asiakirja kuuluu oikeudenkäyntiaineistoon, asianosaisen oikeudesta tiedonsaantiin on julkisuuslain 11 §:n 3 momentin mukaan voimassa, mitä siitä säädetään oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa (370/2007) ja oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa annetussa laissa (381/2007). Esitutkinnan asianosaisen oikeuteen saada tieto esitutkinnassa esitetystä tai laaditusta asiakirjasta sovelletaan, mitä esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 15 §:ssä säädetään.

Julkisuuslain 11 §:n mukaisen asianosaisen tiedonsaantioikeuden lisäksi jokaisella on julkisuuslain 12 §:n mukaan oikeus saada tieto hänestä itsestään viranomaisen asiakirjaan sisältyvistä tiedoista 11 §:n 2 ja 3 mukaisin rajoituksin, jollei laissa toisin säädetä.

Ehdotettu biometristen tietojen käytön valvonta

Esityksessä ehdotetaan, että Poliisihallitukselle säädettäisiin yleisen tietosuojalainsäädännön velvoitteiden lisäksi nimenomainen velvoite tilastoida poliisin päätökset ehdotetusta biometristen tietojen vertailusta poliisin tehtävissä (60 a §). Velvoite koskisi myös Rajavartiolaitoksen, Tullin ja Puolustusvoimien päätöksiä vertailujen pyytämisestä. Velvoite ei sen sijaan koskisi ehdotettua tietojen käsittelyä suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisen tehtävissä, koska vertailuja ei näissä tapauksissa toteutettaisi poliisissa vaan suojelupoliisi ja sotilasviranomainen vastaisivat itse vertailujen toteuttamisesta tietojen korkean tietoturvallisuusluokituksen edellyttämällä tavalla. Suojelupoliisiin ja sotilastiedusteluviranomaiseen kohdistuu sisäisen laillisuusvalvonnan lisäksi kattava riippumaton laillisuusvalvonta, jota toteuttaa tiedusteluvalvontavaltuutettu. Lisäksi tietosuojavaltuutettu valvoo myös suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisen henkilötietojen käsittelyä tietosuojan yleislainsäädännön mukaisesti.

Poliisihallituksen olisi myös tilastoitava päätösten perusteella tehdyt toimenpiteet sekä muut vertailut, joita poliisi suorittaisi uhrin tunnistamiseksi, vaaran estämiseksi taikka rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi. Tilastointivelvoite ei koskisi yksittäisten rekisteritietojen käyttämistä henkilöllisyyden todentamiseksi tai henkilön löytämiseksi, vaan ainoastaan laajempia henkilön tunnistamiseksi tehtyjä vertailuja. Yksittäisen biometrisen kasvokuvan tai sormenjälkitiedon käsittelyn arvioidaan olevan laajempaan rekisteritietojen vertailuun verrattuna vähemmän puuttuva keino, jonka osalta ei olisi tarpeen säätää yleislainsäädännön velvoitteita täydentävästä tilastointivelvoitteesta. Myös yksittäisvertailujen osalta sovellettavaksi tulee kuitenkin yleinen tietosuojalainsäädäntö, mukaan lukien rekisteröidyn oikeudet ja oikeussuojakeinot.

Tilastointivelvoitteen lisäksi ehdotettu biometristen tietojen käsittely olisi myös muutoin dokumentoitava yleislainsäädännön vaatimusten mukaisesti. Poliisihallitus rekisterinpitäjänä vastaa tietosuojalainsäädännössä edellytetystä lokitietojen säilyttämisestä. Rikosasioiden tietosuojalain 19 §:n mukaan rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän on huolehdittava lokitietojen säilyttämisestä automaattisessa tietojenkäsittelyjärjestelmässään suoritetusta henkilötietojen keräämisestä, muuttami-

sesta, kyselystä, luovuttamisesta, siirtämisestä, yhdistämisestä ja poistamisesta. Kyselyjä ja luovutuksia koskevien lokitietojen avulla on pystyttävä selvittämään kyselyn ja luovutuksen peruste, toteutuspäivä ja -aika sekä mahdollisuuksien mukaan henkilötietoja hakeneen tai niitä luovuttaneen henkilön tiedot ja näiden henkilötietojen vastaanottajien henkilöllisyys. Lokitietoja saa käyttää ainoastaan käsittelyn lainmukaisuuden tarkistamiseen, sisäiseen valvontaan, henkilötietojen eheyden ja turvallisuuden varmistamiseen sekä rikosoikeudellisiin menettelyihin.

Myös julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetussa laissa (906/2019) edellytetään viranomaisilta lokitietojen keräämistä. Tiedonhallintalain 17 §:n mukaan viranomaisen on huolehdittava, että sen tietojärjestelmien käytöstä ja niistä tehtävistä tietojen luovutuksista kerätään tarpeelliset lokitiedot, jos tietojärjestelmän käyttö edellyttää tunnistautumista tai muuta kirjautumista. Lokitietojen käyttötarkoituksena on tietojärjestelmissä olevien tietojen käytön ja luovutuksen seuranta sekä tietojärjestelmän teknisten virheiden selvittäminen. Lainkohdan perusteluiden mukaan lokitietojen keräämisen tarkoituksena ja perusteena on toteuttaa viranomaisten tietojärjestelmien tietoturvallisuutta siten, että lokitietojen perusteella voidaan selvittää virhetilanteita ja valvoa tietojärjestelmien käyttöä muun muassa oikeusturvan toteuttamiseksi ja virkavastuun todentamiseksi. Lokitietojen tarkoituksena on muun muassa dokumentoida tietojärjestelmistä tehtävät luovutukset ja samalla osaltaan varmistaa, että luovutuksille on ollut olemassa lainmukainen peruste. Säännöksessä edellytettyyn tarpeellisuusarviointiin vaikuttavat perusteluiden mukaan muun muassa yleisessä tietosuoja-asetuksessa säädetyt vaatimukset teknisten ja organisatoristen toimenpiteiden toteuttamiseksi henkilötietojen suojaamiseksi.

Poliisihallituksella olisi esityksen mukaan velvollisuus toimittaa tietosuojavaltuutetulle vuosittain selvitys esityksessä ehdotetusta biometristen tietojen käsittelystä uhrin tunnistamiseksi, vaaran estämiseksi taikka rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi. Selvitykseen olisi sisällytettävä tiedot sekä tietojen käsittelystä poliisissa että tiedot Rajavartiolaitokselle, Tullille ja Puolustusvoimille poliisin henkilötietolain 21 §:n nojalla luovutetuista biometrisista tiedoista. Selvityksessä olisi lisäksi kuvattava, miten tietojen käsittelyä on valvottu poliisissa. Selvityksestä olisi käytävä ilmi, millä perusteella ja kuinka monta kertaa biometrisia tietoja on vuoden aikana käsitelty mainittujen säännösten nojalla. Edellä kuvatulla tilastointivelvoitteella varmistettaisiin muun muassa selvityksessä tarvittavien tietojen kerääminen.

Tietosuojavaltuutettu toimii sekä yleisen tietosuoja-asetuksen että rikosasioiden tietosuojalain noudattamista valvovana viranomaisena. Tietosuojavaltuutettu valvoo lainsäädännön noudattamista sekä omatoimisesti että sille tehtyjen toimenpidepyyntöjen perusteella. Tietosuojavaltuutetun tehtävistä ja toimivaltuuksista säädetään yleisessä tietosuoja-asetuksessa, tietosuojalaissa ja rikosasioiden tietosuojalaissa. Tietosuojavaltuutetulla on muun muassa oikeus salassapitosäännösten estämättä saada maksutta tehtäviensä hoidon kannalta tarpeelliset tiedot (tietosuojalain 18 § ja rikosasioiden tietosuojalain 47 §). Poliisihallituksen velvoitteella toimittaa tietosuojavaltuutetulle erillinen vuosittainen selvitys varmistettaisiin, että tietosuojavaltuutettu saisi valvontatehtävänsä kannalta merkittävät tiedot biometristen tietojen käsittelystä säännöllisesti ilman erillisistä tapauskohtaista pyyntöä. Tietosuojavaltuutetulla olisi edellä mainitun tiedonsaantioikeutensa nojalla oikeus saada vuosittaisen selvityksen lisäksi myös mahdolliset muut tehtäviensä hoidon kannalta tarpeelliset tiedot biometristen tietojen käsittelystä.

Viranomaisia sitoo henkilötietojen käsittelyssä hallinnon lainmukaisuusperiaate ja viranomaisten on noudatettava hallinnon yleislakeja. Virkavastuu voi toteutua rikosoikeudellisena virkavastuuna, kurinpidollisena virkavastuuna tai vahingonkorvausvastuuna. Viranomaisen toiminnasta voidaan tehdä hallintokantelu ylemmälle viranomaiselle. Viranomaisten henkilötietojen käsittelyä valvovat myös valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies, joiden tehtäviin kuuluu yksityiselämän ja henkilötietojen suojaa koskevien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen valvonta.